

2017.gada
ASV Valsts Departamenta Ziņojums
„Par cilvēku tirdzniecības novēršanu”

LATVIJA
2. LĪMENIS

Latvijas valdība pilnībā neizpilda minimālos standartus, lai apkarotu cilvēku tirdzniecību, tomēr tā pieliek ievērojamas pūles, lai tos ieviestu. Salīdzinot ar pārskata periodu, ko izvērtēja iepriekšējais ziņojums, Latvijas centieni uzlabojās, tāpēc Latvija saglabāja tās vietu 2.līmenī. Latvijā cilvēku tirdzniecības novēršanas centieni uzlabojās, jo valsts apmaksātajā palīdzības programmā šī nozieguma upuriem tika iekļauti vairāk upuru kā iepriekš, Latvija uzņēmās vadību divos starptautiska mēroga cilvēku tirdzniecības novēršanas projektos un pēc piecu gadu pārtraukuma Latvijā tika uzsākta izmeklēšana par cilvēku tirdzniecību piespiedu darbam valsts teritorijas ietvaros. Tomēr, neskatoties uz šiem centieniem, Latvijā netika ieviesti minimālie standarti vairākās būtiskās jomās. Personām, kas notiesātas par cilvēku tirdzniecību, tiesas turpināja noteikt maigus sodus, parasti neparedzot cietumsodu. Dažādu dienestu darbiniekiem trūka zināšanu par cilvēku tirdzniecības pazīmēm, kas apgrūtināja šādu gadījumu identificēšanu, it īpaši darba ekspluatācijas upurus un upurus starp sievietēm un nepilngadīgajām, kas nodarbojas ar prostitūciju.

Rekomendācijas Latvijai: Uzlabot centienus, lai panāktu kriminālvajāšanu lietās par cilvēku tirdzniecību (Krimināllikuma 154.-1 pants), un noteikt notiesātajām personām bargus sodus; uzlabot cilvēku tirdzniecības upuru identificēšanas centienus, īpašu uzmanību pievēršot nepilngadīgajām personām ārpus ģimenes aprūpes sistēmā, kas iesaistītas prostitūcijā, personām, kas legāli nodarbojas ar prostitūciju, un darba ekspluatācijas upuriem gan valsts iekšienē, gan ārpus tās robežām; paplašināt apmācību iespējas policijas darbiniekiem, prokuroriem un tiesnešiem par visām cilvēku tirdzniecības formām, ne tikai par viltus laulībām; palielināt finanšu un cilvēkresursu pieejamību cilvēku tirdzniecības novēršanas pasākumiem; iedrošināt lielāku skaitu upuru sadarboties ar tiesībsardzības sektoru, ieviešot tiesībsardzības sektora pārstāvjiem amācības par korektu upuru aizsardzību, piemēram, par liecinieku aizsardzības programmu; nodrošināt, ka lielāks skaits upuru saņem kompensācijas no cilvēku tirdzniecības organizētājiem un no Valsts juridiskās palīdzības aģentūras; pilnībā finansēt un ieviest Cilvēku Tirdzniecības Novēršanas Programmu 2014.-2020.gadam (nacionālais rīcības plāns).

Kriminālvajāšana

Latvijas tiesībsardzības iestāžu centieni, lai apkarotu cilvēku tirdzniecību, saglabājās vāji. Krimināllikuma panti 154.-1 un un 154.-2 paredz kriminālatbildību par visu formu cilvēku tirdzniecību un kā maksimālo sodu nosaka cietumsodu līdz 15 gadiem. Likumā paredzētais sods par cilvēku tirdzniecību ir pietiekami bargs un samērojams ar sodiem, kas paredzēti par citiem smagiem noziegumiem, piemēram, ar sodu par izvarošanu. Tiesnešiem un prokuroriem ir tiesības lietas pārkvalificēt un 154.-1 panta vietā piemērot aspūdzības pēc pantiem, kas paredz vājākas sankcijas. Cilvēku tirdzniecības lietās iespējams piemērot 164.pantu, kas paredz sodu par personas iesaistīšanu prostitūcijā, izmantojot viltu vai personas bezpalīdzības stāvokli. Šie 164.panta elementi ir raksturīgi seksuālas espluatācijas cilvēku tirdzniecības formai, bet šis pants paredz tik maigas sankcijas kā piespiedu darbu vai naudassodu. Valsts policijas specializētā nodaļa, kuras

sastāvā ir 20 darbinieku, izmeklē cilvēku tirdzniecības, viltus laulību un citu saistīto noziedzīgo nodarījumu lietas.

Salīdzinājumā ar 2015.gadu, kad policija uzsāka trīs jaunu cilvēku tirdzniecības gadījumu izmeklēšanu, turot aizdomās par šī nozieguma veikšanu deviņas personas, 2016.gadā policija uzsāka četrus jaunu cilvēku tirdzniecības gadījumu izmeklēšanu pēc 154.-1.panta, piešķirot aizdomās turētā statusu trim personām. Tiesvedības procesi 2016.gadā tika uzsākti pret 11 aizdomās turamajiem par cilvēku tirdzniecību pēc 154.-1.panta (2015.gadā tiesvedība tika uzsākta pret astoņiem aizdomās turamajiem). Pēc 154.-1.panta tika notiesāti četri cilvēku tirgotāji, visiem tiesas noteica nosacītus sodus, nevis cietumsodus. Tika noslēgta tiesvedība 2011.gada lietā, kuras ietvaros par sutenerismu un kukuļņemšanu bija apsūdzēts policijas darbinieks, viņam tika noteikts četrus gadu cietumsods. 2014.gada kriminālprocess pret diviem Rīgas pašvaldības policijas pārstāvjiem, ka iesaistīti sutenerisma atbalstīšanā, šī ziņojuma pārskata perioda noslēgumā joprojām atradās pirmstiesas izmeklēšanas stadijā.

Valsts policijas specializētā nodaļa 2016.gadā informēja par vienu vietēja mēroga darba ekspluatācijas lietu, kad tika konstatēts, ka četri latviešu vīrieši tika ekspluatēti lauku saimniecībā un atlīdzībā pret alkoholiskajiem dzērieniem viņus piespieda veikt likumpārkāpumus. Pēc piecu gadu pārtraukuma šī bija pirmā izmeklēšana par vietēja mēroga darba ekspluatāciju, un šī ziņojuma pārskata perioda noslēgumā izmeklēšana šajā lietā tika turpināta. Tika noslēgta tiesvedība valstī pirmajā darba ekspluatācijas lietā, kas tika aizsākta 2009.gadā. Tiesa šajā lietā atcēla apsūdzības par darba ekspluatāciju, bet notiesātajai personai noteica naudassodu par cilvēku tirdzniecību seksuālas ekspluatācijas nolūkā. Līdz šim Latvijas tiesās nav notiesāta neviena persona par cilvēku tirdzniecību darba ekspluatācijas nolūkā.

Lai izmeklētu starptautiska mēroga cilvēku tirdzniecības lietas, valsts pārvaldes iestādes sadarbojās ar vairāku citu valstu publiskajiem sektoriem. Novērotāji ziņoja, ka tiesībsardzības sektora pārstāvjiem nepieciešamas tālākas apmācības, jo sevišķi par jautājumiem, kas attiecas uz sadarbību ar cietušajām personām, pierādījumu iegūšanu un psiholoģiska rakstura piespiešanu. Tika saņemtas ziņas, ka, atbilstoši savai kapacitātei, tiesībsardzības sektorā bija tendence izmeklēt cilvēku tirdzniecības gadījumus un celt apsūdzības par citu noziegumu izdarīšanu, piemēram, par naudas atmazgāšanu, sutenerismu, nosūtīšanu seksuālai izmantošanai, nevis par cilvēku tirdzniecību. Cilvēku tirgotāju apsūdzēšana noziegumos, par kuru veikšanu likums paredz maigākas sankcijas, it īpaši ja tiesvedība var noslēgties ar nosacītu sodu, rada apdraudējumu upuriem un situāciju, ka vainīgās personas netiek sodītas par smagu noziegumu veikšanu un netiek atturētas no atkārtotas noziegumu veikšanas. Turklāt politikas veidošanas procesā šī tendence traucē cilvēku tirdzniecības situācijas kvalitatīvu izvērtēšanu, politisko mērķu noteikšanu un resursu piešķiršanu šīs problemātikas novēršanai. Valsts pārvaldes iestādes sadarbojās ar starptautiskajiem un nevalstiskā sektora partneriem, lai nodrošinātu apmācības policistiem, prokuroriem un tiesnešiem.

Upuru aizsardzība

Latvija uzturēja centienus palīdzības pakalpojumu jomā cilvēku tirdzniecības upuriem. Labklājības ministrija parakstīja vienošanās ar divām nevalstiskajām organizācijām (NVO), piešķirot tām tiesības sniegt valsts apmaksātus palīdzības pakalpojumus cilvēku tirdzniecības upuriem no 2017. līdz 2018.gadam. Šī programma nodrošināja cilvēku tirdzniecības upuriem psiholoģisku palīdzību, viņu tiesību pārstāvību, izmitināšanas un

integrācijas pakalpojumus. Upuru uzņemšanai valsts apmaksātā palīdzības programmā bija nepieciešams vai nu tiesībsardzības iestādes atzinums vai NVO sasuktas profesionāļu komisijas atzinums. Salīdzinājumā ar 2015.gadu, kad valsts palīdzības programmā tika reģistrēti astoņi jauni upuri, 2016.gadā programmā reģistrēja 14 jaunus upurus, visas sievietes, četras no viņām nepilngadīgās, kas bija pakļautas seksuālai izmantošanai Latvijas teritorijas ietvaros, bet četras tika ekspluatētas ārvalstīs. Četri vīrieši, kas bija cietuši no darba ekspluatācijas, atteicās no palīdzības pakalpojumiem.

NVOs, kas pārstāvētas valdības izveidotajā darba grupā nacionālā rīcības plāna ieviešanas koordinēšanai, informēja, ka publiskā sektora iestāžu pārstāvjiem trūkst vai nu praktisko iemaņu vai motivācijas, lai identificētu cilvēku tirdzniecības gadījumus. Upuru tiesību aizstāvji ziņoja, ka to upuru skaits, kas reģistrēti valsts palīdzības saņemšanai, nesniedz adekvātu cilvēku tirdzniecības situācijas atspoguļojumu, jo upuri nereti vai nu šaubās vai nespēj ziņot par cilvēku tirdzniecības gadījumiem. Tika novērots, ka problemātiska bija nepilngadīgu cilvēku tirdzniecības upuru identificēšana, kas pakļautas seksuālai ekspluatācijai. Nozares eksperti pauda bažas par situācijām, kad bērnu nami nesniedza informāciju par potenciāliem cilvēku tirdzniecības gadījumiem, kad nepilngadīgie iesaistīti prostitūcijā, bet nodrošināja palīdzību attiecīgo iestāžu iespēju robežās. Tāpat eksperti pauda bažas par seksuālas ekspluatācijas gadījumiem to personu vidū, kas legāli nodarbojas ar prostitūciju, un norādīja, ka tiesībsardzības pārstāvju mērķis ir konstatēt prostitūcijas noteikumu vai citu normatīvo aktu pārkāpumus nevis identificēt potenciālos cilvēku tirdzniecības gadījumus. Eksperti norādīja, ka tās publiskā sektora struktūrvienības, kuru primārais mērķis nav cilvēku tirdzniecības gadījumu atklāšana, piemēram, Valsts robežsardzes vai Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes darbinieki, pielika maz pūļu, lai atpazītu cilvēku tirdzniecības gadījumus, par kuriem informācija sniedzama izmeklēšanas un palīdzības sniegšanas iestādēm. 2016.gadā valstī pieejamais finansējums cilvēku tirdzniecības palīdzības programmai samazinājās uz €133,275 (\$145,351) no €162,562 (\$197,376), kas bija pieejami 2015.gadā. Tā kā tika identificēts neliels cilvēku tirdzniecības upuru skaits, izmantoti tika vien 37% no 2016.gadā pieejamā valsts finansējuma.

NVOs informēja, ka praktiskā sadarbība cilvēku tirdzniecības lietās ar tiesībsardzības sektoru uzlabojās. Tikai seši no 14 upuriem 2016.gada valsts programmā sadarbojās ar tiesībsardzības sektoru, tādējādi apstiprinot ziņas, ka izmeklēšanas iestāžu darbinieki neieguva upuru uzticību vai ka viņu centieni, lai panāktu sadarbību ar upuriem, bija nepietiekami. Četri vīrieši, kas bija cietuši darba ekspluatācijas rezultātā, sadarbojās ar tiesībsardzības sektora pārstāvjiem. Visās Latvijas tiesu telpās ir video un audio aprīkojums, ko izmantot, lai nepieļautu upuru konfrontāciju ar apsūdzētajām personām tiesvedības laikā. 2016.gadā tika veikti grozījumi Kriminālprocesa likumā, ieviešot pantu 96.-1, kas nosaka īpašus aizsardzības pasākumus attiecībā pret aizsargājamiem cietušiem, tostarp cilvēku tirdzniecības upuriem. Īpašas aizsardzības pasākumi paredz upuru pratināšanu atsevišķās telpās, pārliecināšanos, ka upuru pratināšanu veic tā paša dzimuma prokurors vai tiesnesis kā upurim, tiesības uz slēgtu tiesas sēdi un tiesvedībā izmantot ierakstītas liecības. Pēdējo sešu gadu laikā tikai četriem cilvēku tirdzniecības upuriem izmaksātas tiesu noteiktās kompensācijas no noziegumu veicējiem. Valsts juridiskās palīdzības aģentūra, kas administrē kompensāciju programmu dažādu noziegumu upuriem, 2016.gadā piešķīra kompensāciju trim cilvēku tirdzniecības upuriem.

Preventīvais darbs

Publiskās pārvaldes sektors turpināja veikt preventīvos pasākumus cilvēku tirdzniecības novēršanai. Lai mazinātu potenciālo cilvēku tirdzniecības gadījumu skaitu, tika piemērots Krimināllikuma 165.-1 pants, kas paredz kriminālbildību par personu nosūtīšanu seksuālai izmantošanai. 2016.gadā pēc šī panta jaunas apsūdzības tiesās tika celtas pret četrām personām, bet kopumā notiesāja 10 personas, lai gan tikai divām no viņām tiesas kā sodu noteica ieslodzījumu uz laiku, kas nepārsniedz vienu gadu, bet pārējām notiesātajām personām noteica nosacītus sodus. Cilvēku tirdzniecības novēršanas pasākumu koordinēšanas darba grupa, kuras sastāvā bija pārstāvji no valsts un pašvaldību sektora un nevalstiskajām organizācijām, apzināja cilvēku tirdzniecības situāciju vietējā un starptautiskā mērogā, nodrošināja informācijas apmaiņu un ieviesa rīcības plānu 2014.-2020.gadam. Atbildīgās institūcijas apstiprināja, ka valsts budžeta līdzekļi bija nepietiekami vairāku uzdevumu veikšanai, ko paredz nacionālais rīcības plāns, tostarp apmācībām un Valsts policijas aktivitātēm. Iekšlietu ministrijas vadībā notika divi starptautiski cilvēku tirdzniecības un viltus laulību novēršanas projekti, un tika stiprināta pašvaldību loma cilvēku tirdzniecības apkarošanā. Tiesībsarga birojs veica pētījumu, lai konstatētu, cik lielā mērā dažādu institūciju pārstāvji izprot cilvēku tirdzniecības problemātiku, lai analizētu cilvēku tirdzniecības upuru identificēšanas pasākumus un izdotu rekomendācijas. Birojs apkopoja informāciju no 126 bāriņtiesām, 107 sociālajiem dienestiem, 26 Nodarbinātības valsts aģentūras filiālēm un no NVOs. Rekomendēta tika nacionālā upuru identificēšanas mehānisma un vienota procesa izveide, specializētu instrukciju izstrādāšana bāriņtiesām, publiskā sektora darbinieku informēšana, izglītojošu pasākumu veikšana pašvaldībās un Nodarbinātības valsts aģentūras filiālēs un starpinstitūciju sadarbības uzlabošana pašvaldībās. Vairākas ministrijas piedalījās izglītojošās aktivitātēs, tostarp skolu pasākumu programmās. Valstī turpināja darboties krīzes tālruņu līnijas, kas bija pieejamas potenciālo cilvēku tirdzniecības gadījumu risināšanai. Latvijas diplomātiskā dienesta pārstāvjiem tika nodrošinātas apmācības par šo problemātiku. Netika saņemtas ziņas par īpašiem pasākumiem, ko veica publiskais sektors, lai samazinātu pieprasījumu pēc piespiedu darba vai seksa industrijas pakalpojumiem.

Cilvēku tirdzniecības situācija

Kā ziņots iepriekšējo piecu gadu laikā, Latvija ir izcelsmes valsts vīriešu, sieviešu un nepilngadīgo personu tirdzniecībai seksuālas izmantošanas un piespiedu darba nolūkos. Sievietes un nepilngadīgās no Latvijas ir pakļautas cilvēku tirdzniecībai seksuālas ekspluatācijas nolūkā gan Latvijā, gan citviet Eiropā. Valsts institūcijas ir norādījušas, ka pēdējo gadu laikā pieaudzis nepilngadīgo personu seksuālas ekspluatācijas gadījumu skaits. Latvijas vīrieši un sievietes ir pakļauti cilvēku tirdzniecībai darba ekspluatācijas nolūkā Eiropas valstīs. Latvijas sievietes, kas savervētas laulību reģistrēšanai Rietumeiropas valstīs, visbiežāk Īrijā, ir pakļautas dažādiem ekspluatācijas riskiem – seksuālai izmantošanai, mājkalpotājas un citiem piespiedu darbiem. Latvija mazākā mērā ir izcelsmes un mērķa valsts personām, kas ekspluatētas, lai veiktu noziegumus.